

DÂNIŞMEND-NÂME'DE RÜYALARIN İŞLEVLERİ

Mehmet Surur ÇELEPİ*

ÖZET

Dânişmend-nâme, Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılmış, Türklerin fetih hareketlerini konu alan destanlardandır. Oğuzcanın kuruluş aşamasındaki önemli eserlerdendir. Bu eserde Melik Gazi ve arkadaşlarının Tokat ve çevre illerdeki kahramanlıkları anlatılır. *Dânişmend-nâme*'nin olay örgüsünde rol alan rüyaların, bu destanda çeşitli işlevleri vardır. Gelecekte haber vermek, fetihleri müjdelemek, tehlikelere karşı uyarmak, din değiştirmek, rehberlik etmek, emir ve istekleri iletmek, yaraları sağıltmak destanda geçen rüyaların işlevlerindendir.

Anahtar Kelimeler: Dânişmend-nâme, rüya, işlev.

THE FUNCTIONS OF DREAMS IN DÂNIŞMEND-NÂME

ABSTRACT

Dânişmend-nâme is a saga which tells about the Turkish conquest and it was written in old Anatolian Turkish period. It is one of the most significant work during the formation of Oghuz language. Main plot is the bravery of Melik Gazi and his companions around the province of Tokat. The dreams take place in the plot of *Dânişmend-nâme* has various functions in this saga. The functions of these dreams are to presage, to proclaim victory, to warn against danger, to change religion, to guide, to transmit orders and request, to cure.

Key Words: Dânişmend-nâme, dream, function.

* Okutman. Muğla Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
surur20@hotmail.com

kadrosunun efsanevi özellikler göstermesi onu salt bir tarih kitabı olmaktan uzaklaştırıp bir halk destanı, bir edebî eser hüviyetine büründürür (Köprülü 2003: 281).

Eserin yazıldığı devirden önceki bazı dil özellikleri, eserin yazıldığı dönemde de görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesi dönemindeki yazım farklılıkları Anadolu’ya göç etmiş farklı Türk boylarının konuşma dillerinin edebî eserlere yansması, yazım, kelime kadrosu, gramer unsurları gibi noktalarda bir farklılaşma meydana getirmiştir. Dilaçar bu durumu bir çalışmada körlenme ve koyulaşma terimleriyle açıklamıştır. Dilaçar, Dede Korkut kitabındaki Azeri Türkçesine has unsurları değerlendirirken o dönemde ağızlarda Azeri Türkçesine ve Eski Anadolu Türkçesine has unsurların bir arada bulunduğunu, daha sonraki dönemde ise iki farklı lehçenin farklı özellikleri standartlaştırdığını belirtmiştir (Dilaçar 1988: 84). *Dânişmend-nâme*’nin durumu da bundan farksızdır. Neticede Eski Anadolu Türkçesi döneminde standart bir dil yapısından söz etmek mümkün değildir. O zamana kadar dil (=Oğuzca) sadece konuşma dilinde kullanılıp edebî dilde işlenmediği için tam bir kurallı dil yapısının oluşması biraz zaman almıştır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılan eserlerle başlayarak Osmanlı Türkçesi dönemi boyunca dil, edebî dil olarak işlenip geliştikçe standartlaşmış kurallaşmış, Dilaçar’ın deyimiyle koyulaşmıştır. Bu nedenle *Dânişmend-nâme*’nin yazımında bir takım problemlere rastlanabilir. *Dânişmend-nâme*’nin çevriyazı, aktarım ve dil incelemesini yapan Demir, bu konuda şu hususun altını çizmektedir: “*Değişikliklerin ortaya çıkış sebeplerinden birini de göçlere bağlayabiliriz. Eski Türkiye Türkçesiyle eserler verildiği devir, Türk toplumunun sürekli yer değiştirdiği zamanlardır. Çeşitli bölgelerden göç eden Türk boylarının ağız özellikleri birbirine karışmakta, bunun edebî eserlere aksetmesi neticesinde de bazı farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca eserlerin telif tarihleriyle istinsah tarihleri arasında zaman içerisinde içtimai yapının farklılaşmasını ve dilin iç gelişmesini gözden uzak tutmamak gerekmektedir.*” (Demir 2004: 281–282).

Dânişmend-nâme’nin ilk yazıldığı devir Anadolu’ya göçlerin devam ettiği devirdir. Bu devirde dilde tam anlamıyla bir standartlaşma sağlanamamıştır. Demir’e göre *Dânişmend-nâme*’nin dil özelliklerinde bunun örneğine rastlanır. Bunun en önemli nedenlerinden biri Anadolu’ya daha önce göç etmiş Türk boylarının eski yurtlarından getirdikleri kelimeleri ve yapıları hâlâ muhafaza etmeleri idi. Bunun neticesinde Doğu ve Batı Türkçesi unsurları eserde birlikte yer alır. *Dânişmend-nâme*, *Battal-nâme* ve *Saltuk-nâme* gibi sade bir dille yazılmıştır. Ayrıca Tokat bölgesinin ağız özelliklerini ve kelimelerini de yansıtmaktadır. Bunun yanında

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

Ahmet Bey destanında Gözel Şah, büyük bir mağlubiyet alacağını rüya aracılığıyla öğrenir (Özkan 1989: 433-435).

Er Sayın destanında Aybike, eşinin tehlikede olduğunu (İbrayev 1998: 302), Kococaş destanında kahraman Kococaş, gördüklerinin uğursuzluk getireceğini (Köse 2002: 238-252) rüya sonucu anlar.

Türk Destanlarındaki rüyaların diğer bir işlevi rehberlik etmeleridir. Düşmana karşı zor durumda iken galip gelebilmek, tılsımlı olayları çözebilmek, olağanüstülük kazanabilmek, silah yapabilmek içi rüyaların rehberliğine ihtiyaç hissedilir. Battal Gazi, Sarı Saltık'ın rüyasına girerek, düşmanlara karşı galip gelebilmesi için Hz. Ali'nin atını ve silahlarını nerede bulacağını söyler (Ocak 2002: 42). Battal Gazi'nin değişik dilleri konuşabilmesi, rüyasının ona rehberlik etmesi sonucunda yediği elmayla mümkün olur (Köksal 1984: 169). *Hamza-nâme*'de tılsımlı saraya girebilmek yine rüyanın rehberliğiyle mümkün olur (Sezen 1991: 76-77).

Cihat ve fetih düşüncesinin birlikte yer aldığı Türk destanlarında rüyaların en önemli işlevi, rüyayla birlikte gayrimüslimlerin Müslüman olmasıdır. *Müseyyeb Gazi Destanı*, *Ebâ Müslim-nâme*, *Battal-nâme*, *Dânişmend-nâme*, *Saltuk-nâme* gibi destanlarda bunun birçok örneği vardır.

Bu tür destanlarda bazı kahramanların yaralarının rüyada iyileştirilmesi, rüyaların en güzel işlevlerindendir. Ebâ Müslim'in annesinin kör gözleri, gördüğü rüyada sağaltılır (Demir-Erdem-Üst 2007: 75).

Türk destanlarında esir olan kahraman veya kahramanın yakınlarının rüya sonucu esaretten kurtulmaları, rüya motifinin diğer bir işlevidir. Köroğlu'nun Narin Kalesi'ne hapsedildiğini, arkadaşı İsa Balı rüyasında görerek yardıma koşar (Boratav 1984: 27).

Destanlardaki rüyaların bir işlevi de bazı emir ve isteklerin kahramana iletilmesidir. Özellikle İslâmiyet sonrası destanlarda rastlanılan bu motifte, din uluları rüya yoluyla kahramana yapması gerekenleri iletirler. Dânişmend Gazi, Hz. Peygamber'i, Battal Gazi'yi ve diğer ölmüş gazileri rüyasında görür ve onlardan belli güç işler için emirler alır (Yüce 1987: 134).

Âşık Edebiyatımızda görülen ve âşığı sade kişilikten sanatçı kişiliğe yükselten kompleks rüya motifine (Günay 1999: 94) destanlarda da rastlanır. Bulgar Türklerinin Şan Kızı destanında Hz. Ali, Avdan'a âşık olacağı kızı rüyada gösterir (Baştı 1991: 182).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

Güneş güçlü olmanın yegâne sembolüdür. Gök her zaman için sonsuzluğu ifade eder.

Oğuz Kağan, veziri Uluğ Türuk'un rüyasından (Ergin 1988: 23) hareketle topraklarını oğulları arasında paylaştırırken, altın yayı bulan üç kardeşi, altının Türk kültüründeki özelliklerinden dolayı yönetici olarak seçer (Aça 2003: 194).

Din temalı destanlardaki rüyalarda, simgeler az kullanılır. Rüyaların verdiği mesajlar daha açıktır. Mesajlar doğrudan iletilir. Bu mesajları Hz. Muhammed, Dört Halife, Hızır, Kırklar, Pîrler, Gaziler gibi din uluları iletir. Destan, rüyada verilen bu mesajın işlevine ve fonksiyonuna göre ilerler.

İslâmiyet öncesi Türk destanlarında, rüyalarda geçen simgelerden dolayı bu rüyaları yorumlayacak birilerine ihtiyaç hissedilir. Rüya müjdeli bir haber verecekse, bu rüya bir toy eşliğinde anlatılır ve yorumlanması istenir. İslâmiyet sonrası Türk destanlarında ise, rüyada verilen mesaj çok açık olduğundan bir yorumcuya ihtiyaç hissedilmez. Kahraman rüyadan uyanır uyanmaz rüyadan ne anlam çıkaracağını farkındadır.

Din temalı destanlarda rüyaların güvenilirliği, rüyalara yüklenen anlamlar ve rüyalardan beklentiler dikkat çekicidir. Bu destanlarda, rüyalara sonsuz bir güven ve inanç vardır. Bunun en önemli nedeni Kur'an'daki ayetler ve Hz. Muhammed'in rüyalar hakkındaki hadisleridir. Kur'an-ı Kerim'in kırk sekizinci suresi olan Fetih Suresi'nin 27. ayeti şöyledir;

"Andolsun ki Allah gerçekten Rasûlüne o rüyayı hakkıyla sadık gösterdi;"¹

Hiz. Muhammed'in rüya ile ilgili bazı hadisleri şöyledir:

"Sâlih bir kişi tarafından görülen güzel rüyâ, nübüvvetin kırk altı cüz'ünden bir cüz'üdür."² (Aydoğmuş 1973: 272).

"Zaman yaklaşıncâ mü'minin rü'yâsı yalan çıkmaz; çünkü mü'mini rü'yâsı nübüvvetin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür. Nübüvvetten cüz'ü olan şey ise yalan olamaz."³ (Aydoğmuş 1973: 281).

Bu hadisler, Hiz. Muhammed'e gelen ilk vahyin rüya ile geldiği ve rüyanın peygamberliğin kırk altı cüzünden bir cüz olduğu anlamına gelir. Bazı müfessirler bu hadisi, Hiz. Muhammed'in yirmi

¹ Bu ayette Allah, rüya yoluyla gerçekleri gösterebileceğini vurgular.

² Enes İbn-i Mâlik radiya'llâhu anh'den rivâyete göre

³ Ebû Hüreyre radiya'llâhu anh'den rivâyete göre

çalışır. Destanın sonlarına doğru rüya gerçekleşir ve Melik ile Gülnuş Banu evlenir.

Destan boyunca Hz. Muhammed'in yardım ve şefkatine mazhar olan Melik, hayatının sona ereceğini yine rüya yoluyla öğrenir. Destanın sonlarına doğru Hz. Muhammed Melik Dânişmend'in rüyasına girerek ona cenneti gösterir ve ömrünün tamamlandığı haberini verir (Demir 2004: 268).

Destanda yukarıdaki rüyalar dışında kalan ve gelecekte haber veren rüyalar; fetihlerin haber verildiği rüyalar ve tehlikelerin bildirildiği rüyalar başlıkları altında incelenebilir.

2.1.1. Fetihlerin Bildirildiği Rüyalar

Dânişmend-nâme, Tokat ve çevre illerin fethini konu alan bir eserdir. Melik ve yanındakiler fetih hareketlerine nereden başlayacakları konusunda karar vermeye çalışırken Melik ikiye bölünmelerini ister. Kendisi Tokat, Gümenek, Niksar, Amasya, Canik, Samsun, Sinop ve Turlal civarlarına gideceğini söyler. Yanındakiler bu yerlerin isimlerini oraları görmeden nasıl bilebildiğini sorarlar. Bunun üzerine, gece rüyasında Abdülvehhâb Gazi ve Seyit Battal Gazi'yi gördüğünü, elinden tutarak bu şehirleri gösterip adlarını söylediklerini ve ileride buraları kendisinin fethedeceğini müjdelediklerini anlatır (Demir 2004: 66).

Efruniyye'nin gördüğü rüyada Hz. Muhammed ona Rum'u Melik ve Artuhî'nin fethedeceğini müjdeler (Demir 2004: 79).

Fetihlerinin müjdelendiği yerler, İslâm coğrafyasına kaulması istenen yerlerdir. Bu fetihlerin gerçekleşmesinde din ulularının da desteğine ihtiyaç vardır. Din uluları rüyaya girerek desteklerini bir açıdan göstermiş olurlar. Bu rüyalar aynı zamanda fetih için sefere katılacak askerlere bir hedef gösterip onları motive etmektedir.

2.1.2 Tehlikelerin Bildirildiği Rüyalar

Tehlikelerin bildirildiği rüyalarda kahramana açık bir uyarı vardır. Tehlikenin varlığı önceden haber verilerek kahramanın önlemini alması istenir.

Dânişmend-nâme'de rüyanın bu işlevine iki farklı yerde rastlanır. Melik, Şattat ve Nastor'u öldürdükten sonra Nastorun veziri Girekos, onu zehirlemek ister. O gece Hz. Muhammed Melik'in rüyasında, İslâmiyet için yaptıklarından çok memnun olduğunu fakat şehrin (Çorum'un) insanların İslâmiyet'ten uzaklaştıklarını, bu yüzden Allah'ın onları helak edeceğini, bu gece Çorum'da büyük bir

Hız. Muhammed'i rüyasında görerek Müslüman olan Kara Tigin ile karşılaşır. Hız. Muhammed, Kara Tigin'i Artuhı'ya yardım etmesi için görevlendirmiştir (Demir 2004: 39).

Battal-nâme ve *Saltuk-nâme*'de Müslüman olan kişilerin adları genellikle değişirken *Dânişmend-nâme*'de ise sadece Serkis'e Ahmet ismi eklenerek Ahmet Serkis olmuştur. Artuhı, Kara Tigin ve Meryem'i evlendirip yola devam ederken bir sabah yük atlarının çalındığını görür. Artuhı atları ararken yolda Serkis adlı biriyle karşılaşır. Serkis, gece bir rüya görmüştür. Rüyasında kendini Mekke'de görür. Yakınlardaki bir dağa yetmiş bin melek inmiştir. Orada Hız. Muhammed'i görür ve Müslüman olarak elini öper. Hız. Muhammed yarın Artuhı'yla karşılaşacağını ve onun Melik'in yârenlerinden olduğunu söyler. Bu rüya üzerine Artuhı'ya katılır. Artuhı da ona Ahmet önadını verir (Demir 2004: 195).

Hristiyan olan Efrumiyye de gördüğü rüyayla Müslümanlığı seçer. Melik Dânişmend, Artuhı ve Efrumiyye ile Sivas'a giderken Efrumiyye'ye kendilerine niçin katıldığını sorar. Bunun üzerine Efrumiyye bir rüya gördüğünü söyler. Rüyasında kendini bir bağda görür. Bağda bir köşk vardır. Etrafında çağlayıp akan dört ırmak vardır. Biri su, biri süt, biri bal ve biri de şaraptır. Köşkten amber kokuları yayılmaktadır. İçeride bir taht vardır. Ayakları yakuttan ve laldendir. O tahtın üstünde biri oturmaktadır. İmamesi nurdan, yüzü nurdandır. O kişi ona "Hoş geldin. yâ Artuhı'nın helâli Efrumiyye!" der. Kim olduğunu sorar. İki cihan serveri Hız. Muhammed olduğunu söyler. Ona Müslüman olmasını söyler ve içmesi için şerbet verir. Allah'ın kendisini Artuhı'ya helal kıldığını söyler. Yarın gelecek Melik ve Artuhı'ya katılmasını ister. Rum'u bu ikisinin fethedileceğini müjdeliler (Demir 2004: 78-79).

Melik Dânişmend, mücadelelerinde zor durumda kalınca yardımına hemen peygamber tarafından görevlendirilen kişiler yetişir. Peygamberin görevlendirdiği bu kişiler, rüyada Hız. Muhammed'i görerek Müslüman olan ruhbanlardır. Bunların yol göstermesiyle fethedilmesi güç olan yerlerin fethi kolaylaşır. Bu sürecin ilk örneğine bir kadın ruhban olan Meryem'in rüyasında rastlanılır. Melik ve yine rüyayla Müslüman olan Kara Tigin, Mankuriyye Kalesi'nde esir olan Efrumiyye'yi kurtarmaya çalışırken, kalede Meryem adlı bir kadınla karşılaşır. Kadın gece bir rüya görmüştür. Rüyasında kaleye alevleri göğe ulaşan bir ateş düşmüştür. O ateşte eşi ve kayını da ölür. Kaledekilerin bazıları bu ateşten kurtulur. Daha sonra çok güzel bir bağ görür. Bağdaki tahtta Hız. Muhammed oturmaktadır. Hız. Muhammed ona, bu ateşin gazilerin kılıcı olduğunu, ateşte yananların kâfir; yanmayanların ise Müslüman olduğunu söyler. İslâmiyeti

rüya haricinde, Melik Dânişmend ile girdiği mücadeleden sonra Müslüman olur.

Melik, fizik gücüyle Müslüman sayısını artırmaya çalışırken Hz. Muhammed ve diğer gaziler rüya yoluyla Müslüman sayısını artırarak Melik'e destek vermektedirler.

2.3. Rehberlik Eden Rüyalar

Dânişmend Gazi, destan boyunca zor durumlarda Hz. Muhammed'in ve diğer gazilerin yardım ve desteklerini alır. Dânişmend'in rüyasına girerek ne yapması gerektiği konusunda ona rehberlik ederler. *Dânişmend-nâme*'de, rüyanın rehberlik etme işlevi kahramana bir dua verme veya öğretmeyle gerçekleşir.

Melik Dânişmend, sihirli yerlerin fethi esnasında bu yol göstermelere ihtiyaç hisseder. Melik Dânişmend, ve yanındakiler Tokat Kalesi'ni fethettikten sonra karşı tepedeki Deryanos Kilisesi'ni kuşatırlar. Fakat kilisenin fethi çok zordur. Kilisenin içindeki ejderha, ağzından çıkardığı ateşlerle üç yüz Müslüman askerini öldürmüştür. Melik Dânişmend gece uyurken rüyasında Abdülvehhâb Gazi'yi görür. O, Melik'e kaledeki ejderhaların ruhbanların yaptığı bir sihir olduğunu, daha önce Hızır'ın Artuhı'ya verdiği duayı okuyup savaşa böyle başlamalarını söyler. Bu sihrin, bu duayla yok olacağını söyler. Sabah uyanınca denileni yapan Melik, ejderhaların yok olduğunu görür (Demir 2004: 110).

Dânişmend Gazi, gördüğü rüyalarda aldığı taktiklerle yenmekte zorluk çektiği kişileri yener. Bunun bir örneği Atuş'la olan mücadelesinde gerçekleşir. Atuş'u bir türlü yenemeyen Dânişmend Gazi, rüyasında kara atlı birinin geldiğini görür. Atlı, neden ümitsiz olduğunu sorar. Galip gelmesi için Deryanos Kilisesi'nin fethi sırasında peygamberin kendisine verdiği duayı okumasını, daha sonra bir taşın üzerine çıkıp bir hamlede Atuş'u öldürmesini söyler. Melik, kim olduğunu sorar. Atlı, Battal Gazi olduğunu söyler (Demir 2004: 182).

Dânişmend-nâme'de, Müslüman olmayı reddeden bazı esirler Müslüman olmak için Melik'in bir keramet göstermesini isterler. Keramet gösterme konusunda Melik, din ulularından yardım ister. Tokat seferinde, Mihayil'in amcası oğlu Tarık, Müslüman olabilmeleri için Melik'in keramet gösterip Sisiyye ırmağındaki suyu kesmesini ister. Melik, o gün oruç tutar. O gece bir rüya görür. Rüyasında Hz. Muhammed'i görür. Hz. Muhammed ona bir dua verir. Bu duayı okuyacağı vakit suyun kesileceğini söyler. Melik, denileni yapar ve mucize gerçekleşir (Demir 2004: 245).

gerektiğini söyler. Melik, uykudan uyanır ve kiliseyi yıkmaya başlar (Demir 2004: 111).

Artuhı'ya, onu Efrumiyye ile evlendirme sözü veren Melik'in rüyasına Hz. Muhammed girer ve vakit kaybetmeden ikisini evlendirmesini ister (Demir 2004: 151).

Dânişmend-nâme'de Melik ve arkadaşlarının yapmaları gerekenler onlara rüya yoluyla bildirilir. Rüyalarında fetihler konusunda yönlendirilirler. İstek veya emir olarak bildirilen bu hususlar neticesinde fetih hareketleri hız kazanır. Melik'in din yolunda seferlere çıkması Hz. Muhammed'in rüyada ona emir vermesiyle başlar. Bu emir ve isteklerin rüyada aktarılması kahramanı ve yanındakileri etkilemekte ve bu fetih hareketlerine kutsiyet kazandırmaktadır.

2.5. Sağaltıcı Rüyalar

Hz. Muhammed'in gazalar esnasında yaralanan askerleri iyileştirme, kopan uzuvlarını tükürüğüyle yerine yerleştirebilme mucizelerine binaen bu özellik rüyalara da yansır.

Nastor ve Şattat, Behmen Gürcü'nün yardımıyla toparlanıp Müslümanlara saldırırlar. Müslümanlar ağır kayıplar verirler. O gece Melik Dânişmend rüyasında Hz. Muhammed'i görür. Hz. Muhammed onu bağrına basar. Mübarek tükürüğünden yaralarına sürüp iyileştirir (Demir 2004: 168).

Türk destanlarında çok az rastlanan bu motifle, peygamber din uğruna gazadan gazaya koşanların yaralarını, rüyalarına girerek sağaltmakta ve onlara güç kazandırmaktadır. Rüyaların bu işlevi, hem rüyada sağaltanın peygamber olması hem de rüyanın hemen ertesinde yaraların iyileşmesi nedeniyle kahraman ve yanındakiler için rüyayı gerçek kılar.

Sonuç

Eski Anadolu Türkçesinin en önemli eserlerinden olan ve Tokat halkının ağzından derlenerek yazıya geçirilen *Dânişmend-nâme*'de geçen rüyaların işlevleri, destanın yapısında önemli bir yer tutar. *Battal-nâme* ve *Saltuk-nâme*'ye göre olağanüstülüklerin daha az olduğu *Dânişmend-nâme* uzun bir süre tarihî eser olarak kabul edilmiştir. Aynı felsefeyle yazılan ve zincirin ortadaki halkasını oluşturan *Dânişmend-nâme*'de geçen rüyaların işlevleri, *Battal-nâme* ve *Saltuk-nâme* yer alan rüyalarla benzerlik gösterir. Üç eser arasında rüyalar en az *Dânişmend-nâme*'de olsa da bu rüyaların işlevleri olayların akışını değiştirebilecek kadar önemlidir.

- BAYAT, Fuzuli, (2007), *Türk Mitolojik Sistemi I*, Ötüken Yay., İstanbul
- BORATAV, P. Naili, (1984), *Köroğlu Destanı*, Adam Yay., İstanbul.
- DEMİR, Necati, (2004), *Dânişmend-nâme*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- DEMİR, Necati, (2006), *Dânişmend Gazi Destanı*, Hece Yayınları, Ankara.
- DEMİR, Necati, (2007), *Müseyyeb Gazi Destanı*, Hece Yay., Ankara.
- DEMİR, Necati, ERDEM Mehmet Dursun ve ÜST Sibel, (2007), *Ebâ Müslim-nâme*, Cilt I, Destan yay., Ankara.
- DİLAÇAR, Agop, (1988), "Türk Lehçelerinin Meydana Gelişinde Genel Temayüllerin Koyulaşması ve Körlenmesi" *TDAY Belleten*, 1957.
- ERDOĞAN, İsmail, (2008), "İslam Filozoflarının Rüyanın Mahiyeti Hakkındaki Görüşleri Üzerine Bir İnceleme" *Keşkül Dergisi*, Sayı 11.
- ERGİN, Muharrem, (1988), *Oğuz Kağan Destanı, Tercüme-Metin-Sözlük*, Hülbe, Ankara.
- ERGÜN, Metin, (1998), *Alıp Manaş*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- GÜNAY, Umay, (199), *Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Akçağ Yay., Ankara.
- İBRAYEV, Şakir, (1998) *Destanın Yapısı*, Akt. Ali Abbas Çınar, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara.
- İŞANKUL, Cabbar, (2006), "Epik Eserlerdeki Rüya Motifinin Yapısal Tahlili" *Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, GÜ THBMER Yay., Ankara.
- İNAN, Abdülkadir, (1992), *Manas Destanı*, MEB Yay., Ankara.
- İNAN, Abdülkadir, (1995), *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, TTK Yay., Ankara.
- KÖKSAL, Hasan, (1984), *Battalnamelerde Tip ve Motif Yapısı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara.
- KÖPRÜLÜ, Fuad, (2003), *Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara.
- KÖSE, Nerin, (2002), *Kococaş Destanı*, Milli Folklor Yay, İzmir.
- OCAK, Ahmet Yaşar, (2002), *Sarı Saltık*, TTK Yay., Ankara.